

14. Słownik literatury dziecięcej i młodzieżowej / pod red. B. Tylickiej i G. Leszczyńskiego. — Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2002. — 436 s.
15. The Continuum encyclopedia of children's literature / Bernice E. Cullinan and Diane G. Person, editors. — New York ; London : Continuum, 2003. — XVIII, 863 p. (A Giniger book).
16. *Waksmund R. Kisz i literatura wysoka // Książka dziecięca 1990—2005: konteksty kultury popularnej i literatury wysokiej* : praca zbiorowa / pod. red. nauk. G. Leszczyńskiego, D. Swierczyńskiej-Jelonek, M. Zajaca. — Warszawa : Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2006. — S. 66—77.

Іван Лучук

МИСТЕЦТВО ПАЛІНДРОМІЇ НА СТОРІНКАХ ЛЬВІВСЬКОЇ ГАЗЕТИ «РАТУША» (1990—1994 pp.)

У статті розглянуто у хронологічній послідовності матеріали поетичної рубрики «Парнасленд» львівської газети «Ратуша», присвячені паліндромії. Окрему увагу звернуто на діяльність поетичної групи «Геракліт».

Ключові слова: поезія, паліндромія, паліндром, паліндромон, Парнасленд.

В статье рассмотрено в хронологической последовательности материалы поэтической рубрики «Парнасленд» львовской газеты «Ратуша», посвященные палиндромии. Отдельное внимание обращено на деятельность поэтической группы «Гераклит».

Ключевые слова: поэзия, палиндромия, палиндром, палиндромон, Парнасленд.

In the article it is considered in the chronologic sequence the publication in the poetic heading of the «Parnasland» Lviv's newspaper «Ratusha» of materials, devoted to palindromia. Separate attention is paid to activity of poetic group «Heraklit».

Key words: poetry, palindromia, palindrome, palindromone, Parnasland.

Другого жовтня 1990 р. у Львові почала виходити нова газета «Ратуша», що мала підназву — «львівська вечірня газета» (потім це формулювання змінювалося). Від самого початку (вже від третього випуску) я вів там авторську рубрику «Парнасленд», у якій публікував вірші багатьох авторів у супроводі своїх «поезієзнавчих»

текстів. Загалом було вміщено близько двох сотень публікацій. Ось що написано в «Малій українській енциклопедії актуальної літератури» (1998) про мою рубрику «Парнасленд»: «Поетична рубрика львівської газети «Ратуша», яка існувала від жовтня 1990 р. до грудня 1995 р. Ведучим рубрики був І. Лучук. Було здійснено 194 публікації. Неодноразово друкувались: Н. Гончар, М. Шунь, В. Стах, Н. Чорпіта, Н. Федорак. Саме у «Парнасленді» вперше з'явилися публікації літугрупування «Червона Фіра» [4, с. 87]. Певна частина публікацій була присвячена паліндромії, до якої причетна більшість згаданих авторів. Та ж енциклопедія, яка чи не єдина на той час доволі вичерпно (як на енциклопедичне видання) й об'єктивно (як на вузьке коло автури) відобразила актуальний стан нашої літератури, про паліндромію помістила таку статтю: «Паліндромія (теж: паліндромотворчість, «рактворчість»). В українському контексті — засновники: Іван Ужевич, Іван Величковський (XVII ст., першодруки — XX ст.). Простежується вплив паліндромії на Платона Лукашевича (дослідження «корнесловів», XIX ст.). Літературне відродження паліндромії — поч. 70-х років (Володимир Лучук). Функціональні паліндромісти: Микола Мірошніченко, Іван Лучук, Назар Гончар. Решта — okazіональні паліндромісти. В паліндромії існує практичне і теоретичне розрізнення термінів **паліндром** і **паліндромон**. Паліндром: віршовий рядок-рак. Паліндромон: віршовий суцільний текст-рак» [4, с. 86—87]. Про перше українське об'єднання паліндромістів у тій-таки енциклопедії написано: «Геракліт (Голінні ентузіасти рака літературного). Об'єднання поетів-паліндромістів. Засноване 29 вересня 1991 у Києві. Засновники: Назар Гончар, Іван Лучук, Микола Мірошніченко, Анатолій Мойсієнко. Декларація «Геракліт. Заява перша» прийнята на установчих зборах у Києві. Других зборів, які планувалося провести у Львові, ще не було. Геракліт є відкритим для буквально всіх okazіональних паліндромістів» [4, с. 43]. А ось що писав головний засновник «Геракліта» (автор ідеї його створення) Микола Мірошніченко у статті «300-річчя українського паліндрома»: «...зараз уже окреслилась певна група поетів-паліндромістів, яку вирішено було усталити й публічно оголосити, що у вересні 1991 року народилася нова в нашому письменстві літературна група — «Геракліт». Авжеж, це — абревіатура, і вона до імені еллінського філософа з Ефесу ніяк не

стосується... За абрєвіатурою криється ось така повна назва: група «Голінних (чи — гарячих, гранівних, гречних, гаровитих...) ентузіастів рака літерального». Заснували ж «Геракліт» четверо — двоє киян і стільки ж львів'ян...» [3]. (До слова, ця енциклопедична інформація була станом на 1998 р., а другі збори таки відбулися, у Львові, рівно через десять років після зборів установчих. Другі й останні, бо «ключові гераклітяни» Назар Гончар і Микола Мірошниченко вже відійшли в інший світ.) Це, так би мовити, перша хвиля енциклопедичної фіксації парнаслєндівсько-паліндромного дискурсу.

Друга фіксація цього дискурсу відображена у двотомній «Літературознавчій енциклопедії» (2007). Про «Парнаслєнд» там написано таке: «Поетична рубрика (1990—95) львівської газети «Ратуша», яку вів представник ЛУГОСАДу І. Лучук. Тут було приділено увагу проблемам паліндрому в українській поезії (теоретичні роздуми Т. Лучука та І. Лучука), надруковано декларацію створеної в 1993 Планетарної управи паліндромотворчості (І. Лучук, Н. Гончар, Т. Лучук), заяву Геракліта. У П. вміщували твори Н. Гончара, І. Лучука, М. Мірошниченка, А. Мойсієнка, Р. Садловського, Вікторії Стах, Наталі Чорпіти та ін.» [1, с. 125]. Уже фактично всі згадані в цій статті автори є причетними до паліндромії. У статті «Паліндром» у цій енциклопедії безпосередньо (але без вказівки) із «Парнаслєндом» пов'язаний такий пасаж: «Найбільший за довжиною П. (3333 літери) належить І. Лучуку («Епос і нині сопе»)» [1, с. 171]. А про об'єднання паліндромістів «Геракліт (Голінні ентузіасти рака літерального)» занотовано, зокрема, таке: «Група українських поетів-паліндромістів (А. Мойсієнко, М. Мірошниченко, І. Іов, Н. Гончар, І. Лучук, М. Король, О. Шарварок, В. Сапон, Л. Стрельник, Вікторія Стах, В. Романовський, Ю. Кандим), заснована 29 вересня 1991 в Києві. <...> Г. став співзасновником об'єднання «Світова організація зорових мов». Вікторія Стах, яка друкується під псевдонімом Віктір Остап, присвятила групі свій паліндром «Тотем»: «В'яз — вен дар. / Культ Івана — / тіл каре, гарему мир. / Рим умер, а Геракліта / навіть лук Рад не взяв» [1, с. 219]. Як бачимо, кількісно «Геракліт» розрісся у цьому визначенні. При цій нагоді варто згадати також Миколу Луговика, який коротко був присутній ще на перших зборах 1991 р., але співзасновником таки не зафіксувався, як і присутні там Роман Садловський і Володимир Костирко.

Передумовою таких принаймні двох хвиль енциклопедичної фіксації мусить слугувати фактаж. Саме ним і є матеріали, що стосуються паліндромії, опубліковані у львівській газеті «Ратуша» під рубрикою «Парнасленд» упродовж 1990—1994 рр. Варто на них поглянути у хронологічній послідовності. Мистецтво паліндромії — це сукупність перш за все паліндромних поетичних текстів, уся палітра художньо-виражальних засобів, увесь спектр версифікаторських можливостей, пояснення й осмислення паліндромотворчості, а також усі супутні й похідні чинники. Мистецтво паліндромії, таким чином, не слід завужувати лише до секретів творення паліндромних текстів, а треба враховувати все її (паліндромії) розмаїття.

Першою моєю публікацією про паліндромію, яка супроводила десять невеликих за обсягом творів Наталії Чорпіти під загальною назвою «Паліндроми», була ремарка (як я тоді називав свої супровідні тексти) «Традиції барокко в поставангардизмі» (1990. — 6 жовт.): «Якщо значення терміна барокко (стосовно української літератури) у нас вже досить чітко визначене, то з поставангардизмом питання надалі відкрите, чи то дискусійне. Бо й неможливо наразі дати однозначну дефініцію явищу, яке тільки розвивається і може мати невизначену кількість різних струменів і підструменів. Побутує чимало ілюзорно-літературознавчих термінів на означення найновіших напрямів в українській поезії: постфутуризм, неоавангард, поставангардизм, нова лірична свідомість тощо. Можна вибирати до смаку, або ще краще — винаходити нові назви. Але лише за однієї умови — щоб за назвою стояли такі справді добрі, якісні, неординарні плоди поетичних захоплень і вправ. Нас цікавить лише один конкретний сюжет: внутрішній зв'язок одного з виявів барокко з одним із виявів поставангардизму (залишимо, зі свого дозволу, робочим цей термін). Чи не найвидатнішим представником українського літературного барокко визнано Івана Величковського, який у своїй творчості культивував і паліндроми, або, як він сам їх називав, — раки літеральні. За визначенням І. Величковського, «рак літеральний єст вірш, которого літери, і вспак читаючися, той же текст виражают». Тобто паліндроми можна читати з однаковим успіхом і зліва направо, і справа наліво. І ось у наш аж ніяк не барокковий час теж пишуться паліндроми. До речі, буквально останнім часом друкувалися паліндроми киянина М. Мірошніченка і львів'я-

нина М. Юрика. Маємо нагоду ознайомитися з паліндромами Наталії Чорпіти, які, можливо, і не були б написані, якби не було на світі Івана Величковського. Ось вам і увесь внутрішній зв'язок: сучасна львівська авторка, яку ми наважимося обізнати поставангардисткою, почерпнула натхнення для написання паліндромів із барокового келиха». Тут сформульовано простеньке визначення паліндрома (далі визначення будуть наростати й варіюватися), а теж подано цитату з Івана Величковського, яка ще не раз вискакуватиме.

Публікація семи моїх поетичних текстів («Паліндромони чч. 1—7») супроводжувалася ремаркою «Паліндромони Івана Лучука» (1991. — 14 січ.): «Паліндромон (або паліндром, перевертень, вірш-рак, рак літеральний) — давній і дуже своєрідний вид поетичної творчості, головна властивість якого полягає в тому, що він читається однаково і спереду дозаду, і ззаду допереду. Вдячні Високоповажані Читачі Парнасленду вже мають певний досвід у розшифруванні паліндромних текстів, а тепер їм залишається набратися трохи терпіння і взятися за читання наведених тут сімох паліндромонів. Не виключено, що вдумливе прочитання принесе зацікавленим неабияку інтелектуально-артистичну втіху». Визначення вже розлогіше й чіткіше.

Добірка паліндромів Н. Чорпіти («На Ратушу таран», «А галасувало: дзень!..», «Ет, а на лаву раді...», «Інтерв'ю з колишнім катом») супроводжувалася ремаркою (за підписом І. Л.) «Паліндром жив, живе і буде жити вічно» (1991. — 25—26 лют.): «Не завадить зайвий раз нагадати Вп. Читачам, що паліндроми — це такі вірші, які читаються однаково і спереду дозаду, і ззаду допереду. В одну і в другу сторону може однаково читатися або цілий вірш, або кожен рядок зокрема. А може вірш складатися і з окремих частин-паліндромів. А можуть бути й просто паліндромічні елементи в віршах. Наприклад, «На ратушу таран» — ніби звичайний вірш, а насправді ще й периметричний паліндром. Щиро «лірикомендуємо» схильним до версифікаторства і філологічних забав Читачам спробувати себе в царині паліндромотворчості. А наразі пропонуємо увазі всіх зацікавлених нові творіння досвідченої нашої паліндромістки». Тут уже йдеться і про варіювання паліндромної форми.

Паліндромон М. Мірошніченка «Витяв сон Озову...» і мій «Паліндромон ч. 8» супроводжувалися ремаркою (за підписом П. І.)

«Гідно зустрінемо 300-ліття українського паліндрому» (1991. — 19—20 серп.): «1691 роком датується поетична збірка найвизначнішого українського барокового поета Івана Величковського «Млеко». Є у цій збірці й один паліндром, або «рак літеральний», тобто «вірш, которого літери і вспак читаючися, той же текст виражают» (дефініція самого автора). Але нашим Вп. Читачам вже й так віддавна відомо, що основною, невід'ємною рисою паліндрому є те, що він однаково читається і спереду назад, і ззаду наперед. Але можливі варіанти: вірш може складатися з окремих паліндромічних рядків, може творити суцільний паліндром і так далі — залежно від фантазії й віртуозності автора. Існує й паралельна назва паліндрому — паліндромон. До 300-літнього ювілею українського паліндрому створилася поетична група: «Геракліт» («Голінні ентузіасти рака літерального»). Голінні, тобто відважні, завзяті. Увазі Вп. Читачів пропонуються твори двох із співзасновників «Геракліта» — одного киянина і одного львів'янина». Тут уперше вжито термін паліндромон, але ще без градації (паліндром — паліндромон). Микола Мірошніченко (1946—2009) у листі до мене від 11 вересня 1991 р. писав: «Сьогодні отримав твого листа й газету «Ратуша» — дякую. Мені теж цікаво, що я з тобою потрапив до пучч-випуску «Ратуші», та ще й репрезентований я козацьким паліндромом... Зараз легко тішитись і з озирком через плече усміхатися, а тоді, дев'ятнадцятого і двадцятого серпня я, ідучи до праці, щоразу сподівався зустріти біля редакції пару бетеерів і омонівців у дверях, бо комукому, а «Літ. Україні», її редакційному гурту годі було сподіватися бодай на терпиме ставлення з боку заколотників-переворотників... Нас би закрили й «інтернували» найперших... Але все, хвалити Бога, щасливо закінчилось». Справді, те число «Ратуші» було незвичайним — пуччівським (ГКЧП), вийшло з карикатурою на половину першої шпальти: омонівці в касках і з автоматами в пачках і балетках танцюють «Лебедине озеро».

Уперше ціла шпальта в «Ратуші» присвячувалася паліндромії: там були надруковані твори М. Мірошніченка «Сон теж ярками двох світів...», «І на музики...», А. Мойсієнка «Козакою у казок...», М. Луговика «У осінь ніс осу...», «Деркач: «Ча... кр... ед-д-д!..», Л. Стрельника «Он сяє ясно і яро зоря — і он сяє ясно...», Н. Чорпіти «Вади? Дарма!..», «Зміна декорацій», Н. Гончара «від муки...»,

«пахощі...», «мого бзіка пшик...», В. Стах (під псевд. Віктір Остап «Еротика» (диптих), «Тотем» (із циклу «Вени Геракліта, або Блакитна крив»), І. Лучука «Паліндромон ч. 9». В більшості, до речі, були вже паліндромони, а Мойсієнко, Луговик, Стрельник були представлені порядковими паліндромами. Назва ремарки (за підписом Провідник Парнасленду) й заодно цілої шпальти була «Голінні ентузіаста рака літерального» (1991. — 18—19 жовт.): «29 вересня ц. р. у Києві відбулися установчі збори нової літературної групи «Геракліт». «Голінні ентузіаста рака літерального» зібралися у стільному гряді, щоб погомоніти і виробити якусь спільну платформу паліндромотворчості. Мабуть, зайвим буде нагадувати нашим Вп. Читачам, що таке рак літеральний (або паліндром). Та все ж евентуальним новонаверненим симпатикам Парнасленду слід було б щоякнайстисліше витлумачити основну властивість паліндрому: це вірш, який однаково читається і спереду дозаду, і ззаду допереду (цілком або по рядках). Це основне, а у варіабельність підвидів зараз заглиблюватися не будемо. Спільну платформу гераклітівці виробили (і оформили її у вигляді Заяви першої). Але саме творення раків літеральних залишається справою глибоко особистою. Кожен автор по-своєму розуміє паліндром і має власні секрети його оформлення. На установчих зборах були присутні кияни Микола Мірошніченко, Анатолій Мойсієнко, Микола Луговик і львів'яни Назар Гончар та Іван Лучук. А наступного дня навіть зазнимкувалися разом; правда, М. Луговик у зв'язку з сімейними обставинами не зміг прийти у фотоательє. Крім співзасновників «Геракліта», паліндромотворчістю займаються ще деякі українські автори: у Києві — Віктір Остап, у Луганську — Леонід Стрельник, у Черкасах — Кость Павляк, у Львові — Наталія Чорпіта і Михайло Юрик. Можна авторитетно заявити, що вже існує ціла школа українського паліндрому; школа, діяльність якої, базуючись на 300-літній традиції, націлена у майбутнє. Добре було б, якби, крім нових творів вже засвічених паліндромістів, з'являлися й нові активні й обдаровані прихильники цього рафінованого виду словотворчості». На цій же шпальті, біля фотографії фундаторів (Геракліт. Київ, 30 вересня 1991 р. Співзасновники «Геракліта» (зліва направо): А. Мойсієнко, Н. Гончар. І. Лучук, М. Мірошніченко), був опублікований і текст «ГЕРАКЛІТ. Заява перша»: «Нарешті в материковій українській

літературі «благополушно» завершився соцреалістичний період, і тепер вона може повернутися до свого природного стану. Хоч це й нелегко їй, хворій... Бо, як писав Альфред де Мюссе, така хворість «має дві причини: всього, що було, — вже немає, а все, що буде, — ще не існує». Тож не випадає дивуватися, що з надер української барокової свідомості до виниклої в нашому часопросторі порожнини передалося передчуття появи несподіваної для багатьох літературної групи «Геракліт»... Назва, до речі, аніяк не стосується імені еллінського мудреця з Ефесу — вона абрєвіатурна й означає «Голінні ентузіасти рака літерального». До відома гурманів: це не той рак, що його подають до пива, а той, про який триста років тому великий Іван Величковський казав: «Рак літеральний єсть вірш, которого літери, і вспак читаючися, той же текст виражають». Називаний ще «паліндромом», «паліндромоном», «перевертнем», рак літеральний для нас — це передусім спосіб мислення, здатний виявити себе майже в усій багатогранній словотворчості. Ми, ентузіасти паліндрома, — ті люди, яким одного разу відкрилося, що Дніпро проти течії — Пінд (гора у Греції), а Дніс-тро проти течії — Сінд (либонь, житель Боспорського царства), і які довірилися звуко-смісловій просторовості рідного слова... Слово для нас — співтворець, співавтор. Безперечно, не кожна мова придатна до паліндромної творчості — повинна ж відзначатися достатньою граматичною гнучкістю, лексичним багатством і пластичними спроможностями. Все це, на щастя, має українська мова! Озираючи кількасотлітню історію національного паліндрому, ми сповнені твердого наміру докласти власних сил до його культивування і подальшого розвоюю.

Знову ціла шпальга присвячена паліндромії. Тут було надруковано твори М. Мірошниченка «У джазі...», «Мовити зопалу букві...», «А худого бика...», М. Луговика «Тік в ярміс усім рявкіт...», Л. Стрельника «Киш, рам'ячя німе, ремінячя маршик...», Н. Чорпіти «У квартиру...», Ю. Садловського (під псевд. Юрко Садочок) «тіло відтак...», К. Павляка «Паліндромон VIII», А. Підлісного «— О-о-о! Випалив: Я народ!..», «— Ало! Маркс? А де...», «Мадам — нам, Боварі — вам...», Н. Гончара «рачки — гра жінок і дівок...», «візаві леги...», В. Стах (під псевд. Віктір Остап) «Я і нога», «Марків урок (діалог)», «Хіротика», І. Лучука «Монстру — гурт сном». Публікація супроводжувалася ремаркою (за підписом Провідник

Парнасленду) «Ми несемо не гусеня» (1992. — 25 січ.): «Незабаром в одному з видавництв Львова ніби має вийти а ля книга рекордів України, автори якої авторитетно прокламують, що до найдовших українських паліндромів належить фраза «Я несу гусеня». Мабуть, вони (вітчизняні юні гіннесівці) не читають «Ратуші», чи бодай занадто швидко пролітають над Парнаслендом. Бо у нас вже не раз друкувалися дещо довші паліндромічні тексти. Крім усього, на наше глибоке переконання, паліндром — це не просто фраза, а перш за все вірш, невід'ємною властивістю якого є те, що він читається однаково і спереду дозаду, і ззаду допереду. Паліндроми можна читати по рядках (як от у даній добірці в М. Луговика та Л. Стрельника), або й цілим текстом — як у всіх решта наших сьогоднішніх авторів. Задля якоїсь хоча б елементарної диференціації ми вирішили суцільні паліндромічні тексти називати паліндромонами. Слід нагадати ще й те, що на Україні існує ціла школа паліндромотворчості із 300-літньою традицією, і навіть існує літературний гурт паліндромістів — «Геракліт (Голінні ентузіасти рака літерального)». До речі, «Геракліт» скоро має зібратися на свій другий конгрес, вже у Львові. Бо перший відбувся 29 вересня 1991 року в Києві. А переважна більшість українських паліндромістів живе саме у цих двох стольних містах, хоча є наші й у Луганську, Черкасах, Луцьку, а може і ще десь». Тут уже проведено диференціацію: паліндром — паліндромон, а про другий конгрес, що таки відбувся у Львові, вже була мова.

Паліндромний триптих М. Мірошниченка «Ave, Eva!» супроводжувався ремаркою (за підписом І. Л.) «Паліндромний триптих одержимого» (1992. — 25 черв.): «Щоб займатися паліндромотворчістю, треба бути трохи «посунутим». Або ж навпаки — паліндроми пишуть для того, щоб врятуватися від «посунення». Але це лише припущення. Не можемо ж ми назвати всіх наших паліндромістів ненормальними штукарями або втікачами від шизи. Тим більше, жодне з цих визначень не пасувало б такому статечному ентузіастові паліндромотворчості — як Микола Мірошниченко. Паліндроми для нього — один з найважливіших моментів його екзистенції; принаймні нам так видається. Треба бути просто одержимим, щоб так самовіддано ставитись до паліндромотворчості». До слова, цей паліндромний триптих друкувався пізніше в антології української еротичної поезії «Біла книга кохання».

І знову ціла шпальта присвячена паліндромії. Тут надруковано паліндромонні поеми Н. Гончара «Молоко бентеж реве левержет небоколом» та І. Лучука «Епос і нині сопе» у супроводі розлогішої статті Тараса Лучука «Рак літеральний: до сучасності від давнини» та ремарки (за підписом П. П.) «До явища паліндромотворчості: левержет, епос, трактат» (1993. — 28 серп.): «Наша паліндромотворчість бурхливо розвивається і зближує новими досягненнями. Дійшло навіть до того, що цифрово-кількісне означення текстів теж може читатися паліндромно. От, наприклад, пропонуваній нині епос Івана Лучука має 3333 знаки, тобто літери (пунктуація до уваги не береться). А знову ж таки пропонуваній нині твір Назара Гончара має 1691 знак: цю цифру варто навіть перевернути догори ногами, щоб знову прочитати так само (а вона має ще й глибинний хронологічно-семантичний смисл: 1691-им роком датується перший відомий український паліндром). В даному випадку просто ще один зайвий раз доводиться, що немає нічого неможливого не тільки для нашої мови, а й для деяких наших її співтворців». Микола Мірошніченко в листі до мене від 27 вересня 1993 р. писав: «Ти десь там дефілюєш застряганнями і зовсім перестав писати мені, не подаєш вісток. Тиждень тому я зателефонував був тобі, а потрапив на Тараса, який саме нагодився, зайшов на колишню домівку. Од нього дізнався про публікацію в «Ратуші» твого супердовгого паліндромона. Я попросив надіслати — тепер маю. Передовсім мені подобалася стаття Тарасова. Видно, що людина знає предмет розмови наукової. Я так зрозумів, що це короткий виклад його виступу на Конгресі українців у Львові [2]. Тепер щодо віршів. Твого й Назарового. Звичайно, вони цікаві, але для утаємничених, для підготовленого читача. А для більш масового — вони затяжки». Була тут відтворена й паліндромна графіка Романа Садловського «Рак—Ікар» (до слова, його візуальний паліндром «Просто кобіта» був опублікований у «Ратуші» за 2 червня 1994 р. і виявився, таким чином, останньою «ратушівською» паліндромною публікацією.

Добірка паліндромів М. Мірошніченка («Хатки днів...», «Яса — лад — зоря...», «Від оранжєвих аж...», «Гора вся...») супроводжувалася ремаркою (за підписом І. Л.) «Миколо, у нас вертеп» (1993. — 21 жовт.): «Микола коле коло, точніше, він коле круг. Або й зовсім не круг і навіть не коло. Одним словом, Микола.

А ще двома словами: коле паліндроми. Тобто Коля коле щось завершене. Ой, верше, мій верше. Паліндромон — вічний, і поезія теж».

Ще раз ціла шпальта була присвячена паліндромії. Тут було надруковано твори М. Мірошниченка «О ліва щока звіра тлом...», «Віко снам...», «Несе вода в яру квіт...», «Кивок сил...», «Вартарі висі...», «І воркунам сі лати камінні...», «І на Дроздовику гадюка товар кусала...», М. Юрика «Ого, ката рот у хана...», «У жереб хана мору...», К. Павляка «Короткі паліндромони»: «КП—1», «КП—2», «КП—3», Н. Гончара (під псевд. Олесь Село) «чи збавитель...», «маса муки — тіло...», Ю. Садловського «Умру! Свого не жду...», «Я річ на-...», «Умодосвід...», Н. Гончара «о туркотіння у буянні...», «і нам...», І. Лучука «Сонет-тенос (епічні ремінісценції, або паліндромонна силабіка)». На цей раз супровід був троїстим: дві статейки та вибрана бібліографія (11 позицій, на більшу половину парнаслендівських, а теж із газет «Вечірній Київ» і «Діти Марії», журналів «Кремнюк» і «Лель»). Ось стаття-ремарка (за підписом Провідник Парнасленду) «Явище паліндромотворчості — одне з найдивніших явищ взагалі» (1993. — 28 груд.): «Увазі наших Вп. Читачів пропонується чимала добірка зразків захоплень і вправ наших паліндромістів. Можливо, не зайвим буде нагадати, що паліндром — це вірш, який читається однаково і спереду дозад, і ззаду допереду. Він може так читатися або по окремих рядках, або суцільним текстом. Нагадаємо теж про нашу диференціацію порядкових та суцільних раків літеральних. Отже, вірш-рак, який туди і назад читається однаково лише в межах кожного рядка, — ми називаємо паліндромом; а той вірш-рак, який прочитується однаково і з початку до кінця, і з кінця до початку, тобто суцільним текстом, — називається вже паліндромоном. В даній добірці присутні строго паліндромони. Сонет-тенос (назва, яка вже може претендувати на статус літературознавчого терміну) Івана Лучука скомпонований з ремінісценцій його ж паліндромонної поеми «Епос і нині сопе», друкованої в Парнасленді наприкінці літа ц. р. До більш-менш новинок паліндромотворчості належать теж майже свіжі штучки Назара Гончара і Михайла Юрика. Писані дещо давніше т. зв. короткі паліндромони черкасця Костя Павляка — не такі вже й короткі, особливо, якщо їх розмір (себто кількість знаків-букв) порівняти з паліндромончиками Юрка Садловського. Але Юркові практично у всьому

притаманна мініатюрність, тому й паліндромони його — мацьопкі. Та й у жодному випадку не може виключатися практикування мініатюрності в паліндромотворчості (тут дуже важить нетривіальність і відсутність штампів). Більша кількість паліндромонів киянина Миколи Мірошніченка в цій добірці вмотивована тим, що цей автор встиг вже написати стільки паліндромічних творів, що їх вистачить на цілу окрему збірку, рукопис якої вже фактично готовий. Слід звернути увагу на те, що паліндромони М. М. починаються і закінчуються великою літерою: авторський винахід своєрідної дзеркальності. До речі, той же М. Мірошніченко впорядкував за нашої участі антологію українського паліндрому, яку й збирається незабаром випустити друком. Паліндромони писалися в різні часи і в різних землях. Історія українського паліндрому досить добре відома (вона, до речі, відображена в публікаціях, бібліографія яких наведена в даній подачі). Крім паліндромів давньогрецькою та латинською мовами (з текстами яких ми доволі ґрунтовно ознайомлені), нам відомо про існування паліндрому в китайській літературі. Ми знаємо англійські, російські, словацькі, чеські, хорватські, польські, німецькі, французькі паліндромони. Більш ніж імовірно, що існують паліндромони, писані й іншими мовами. У процесі пізнання явища паліндромотворчості впливають і будуть впливати все нові факти, будуть здійснюватися відкриття і виникатимуть нові струмені. Цікаво, що в Росії теж існує чисельна і досить потужна школа паліндромістів. Правда, практично всі їхні автори писали і пишуть виключно порядкові паліндромони. Але то вже їхня специфіка. У нашій же школі паліндромотворчості (принаймні, у львівському її форпості) вже давно відмовилися в принципі від писання порядкових паліндромів. Але ми нікого не відганяємо від паліндромотворчості, та й нікого туди не заганяємо. Якщо людина має відповідний талант і зможе розвинути в плані паліндромотворення — то ми її приймемо з розпростертими обіймами. І ще дещо хочеться сказати про російський паліндромічний рух, з яким мені нещодавно довелося практично вперше, зате дуже конкретно і близько, зіткнутися. Декілька місяців після установчих зборів нашої групи голінних ентузіастів рака літерального «Геракліт» (29.09.1991) в Москві був проведений перший фестиваль паліндрому (21.12.1991: правда, гарна дата). А ще трохи пізніше в Москві ті ж люди провели конференцію, присвячену па-

ліндромотворчості. Ми фактично не знали нічого одні про одних. І зараз мої московські колеги-паліндромісти зайняті цікавими проектами: Герман Лукомніков, він же Боніфаций, готує антологію російського паліндрому, Владімір Гершуні впорядковує свій більш як 20-літній паліндромічний доробок, Павел Мітюшов видає самовчитель паліндрому (комп'ютерну верстку якого я прочитав прямо в них там у видавництві), а Андрей Белашкін готує видання журналу «Паліндром» (перше число — стенограма їхнього фестивалю паліндрому, друге число — стенограма відповідної теж вже згаданої конференції. А третє число, яке готується спільно з Іваном Лучуком, має бути присвячене функціонуванню паліндрому в різних мовах і літературах: наша паліндромотворчість буде там займати гідне, навіть — чільне місце). І ще на кінець одна сентенція: паліндромотворчість — невичерпне джерело тої ж паліндромотворчості». А ось текст Т. Лучука «Рак літеральний: вглиб століть і вшир тепер»: «Коли готувались до друку літературознавчі матеріали Другого міжнародного конгресу українців, а це було в червні цього року, то ще тоді найдовшим українським «раком літеральним» був паліндром, звісно, Івана Лучука — «Монстру гурт сном» (651 знак). Так воно і зафіксовано в моїй доповіді «Рак літеральний — живущий стиль української поезії», друкованій у цьому науковому збірнику. Але вже на час конгресу (22—28 серпня ц. р.) паліндромічний рекорд було двічі побито: спершу Назар Гончар написав свій «Левержет» (повна назва — паліндромічна «Молоко бентеж реве левержет небоколом»), складений з 1691 знака (без втручання розуму — кількість знаків «Левержета» збіглася з роком оформлення збірки «Млеко» Івана Величковського, від якого, як заведено, ведеться відлік «рака літерального»); потім світові було явлено неперевершений і по сей день «Епос» — знову ж таки — Івана Лучука (повна назва, як і в переважній більшості тих паліндромонів, які мають назви, — мається на увазі творчість Н. Г. та І. Л. — паліндромічна: «Епос і нині сопе»), кількість знаків — фантастична — 3333. (Обидва паліндромони, які не мають собі аналогій, за винятком хіба китайської поезії — тут виступає, правда, тільки типологічна аналогія, яка не визнає ніякого впливу одного явища на інше, — друковані вже були — в «Ратуші», за 28 серпня ц. р.). Числова фіксація паліндромічного тексту, яка виринула в останніх більших творах Н. Гончара

та Ів. Лучука, вказує ще на один аспект паліндромотворчості, аспект раніше в ній не фіксований: йдеться про відповідність чисел і букв (цей аспект, можна сказати, тільки зарисовується, тобто тільки починає фігурувати у творчості наших паліндромотворців, адже те, що певні числа відповідають певним буквам, — відомо віддавна: така відповідність існувала і в давньогрецькому алфавіті, і в нашій давній абетці — це ми перейняли від греків). Крім того, коли писалась доповідь на конгрес, мені не було відомо про існування якоїсь іншої, крім української — «гераклітівської», школи паліндрому: тоді видавалось, що явище паліндромотворчості знайшло свій могутній вияв тільки у нас. «Но враг не дремлет» (цитата-«шутка»). І в наших північно-східних сусідів, як не дивно, можна нарахувати на один десяток ентузіастів паліндрому, які об'єднались навіть у «Клуб палиндроменов и палиндроманов» (але це — окремих сюжет, висвітлення якого залишаю для себе на пізніше; інформацію про «русскоязычный» паліндром читай(те) вище (ближче, нижче) у П. П.). І ще одна інформація, з якої варт було почати. У першій граматиці української літературної мови XVI—XVII ст., що її 1643 року склав студент Сорбонни — Іван Ужєвич, поруч із слов'янським, то значить: українським, алфавітом, наведено ще й обернений — від «іжиці» до «аза», який у нас, як писав Ужєвич, здебільшого призначався для школярів, щоб вони краще закріпляли свою обізнаність із знаками. Принцип оберненого — паліндромного — читання знаків, як бачимо, в українській традиції відсувається в глибину щонайменше ще на півстоліття: з 1691-го (збірка Величковського «Млеко» з його «раками літеральними») до 1643-го року («Грамматика слов'янська» Івана Ужєвича з його оберненим алфавітом). Отож, паліндромотворчість розвивається в наш час, але не тільки, бо можливі, як ми переконались, і ретроспективні відкриття. Перспектива не тільки попереду, але і позаду нас. Біг назад — це також біг і вперед».

31 грудня 1993 р. була опублікована «Декларація Планетарної Управи Паліндромотворчості», назва якої пізніше видозмінилася у «Декларацію Планетарної Управи Паліндромії»: «1. Кожна людина — пуп Землі. 2. Але тільки одне місто може бути пупом Землі. Так вже сталося-склалося, що цим містом є Львів. 3. І тому саме у Львові створюється Планетарна Управа Паліндромії. 4. Паліндром

є найбільш досконалим, чистим і глибинним вираженням поезії. Поезія ж є смыслом планетарного існування. 5. Ми творимо паліндроми, досліджуємо паліндромотворчість — ідемо шляхом все повнішого пізнання явища, ім'я якому — Паліндромія. 6. Кожен охочий і здатний може прилучитися до нас. 7. Далі буде». Підписали декларацію 19 грудня 1993 р. у Львові — Іван Лучук, Президент ПУП, Назар Гончар, Генеральний Секретар ПУП, Тарас Лучук, Теоретик ПУП. До слова, вона була передрукована й у паліндромному спецпроекті часопису текстів і візії «Четвер» [5].

Добірка моїх творів («Ма гам», «Тепер — репет», «Ї») супроводжувалася текстом «Прецедент паліндромної сонетотворчості» (1994. — 24 лют.): «Дані три паліндромні сонетії можуть (та й мусять) стати насправду прецедентом для сучасної і майбутньої паліндромотворчості. Межі прекрасному немає. Сонетій сам по собі рафінований і досконалий вид словотворчості, а коли він ще й паліндромний, тоді взагалі виходить щось поза межами болю, дива, краси, людських можливостей. Авторів цих філігранних дивовиж виповнюється сьогодні 29 років. Він сягнув свого зросту і сили, і побачив ясне в даліні. То хай і далі бачить те ясне, але вже не в такій аж даліні». І доповнювалася добірка редакційною дедикацією: «Вітання: «Ратуша» здоровить з уродинами вельмишановного пана провідника «Парнасленду», а також відомого львівського поета, а також поважного літературознавця, а також правдивого львівського батяриська, одне слово, Івана Лучука. Будь здоров, Іваску!».

Ось так виглядає відображення мистецтва паліндромії на сторінках львівської газети «Ратуша» в зазначені роки. До вересня 1994 р. публікації в рубриці «Парнасленд» з'являлися досить регулярно, з попереминою частотою. Потім «Ратуша» виходила з переборами. Останнього дня серпня 1995 р. я здійснив спробу відродження рубрики, назвавши першу нову начебто ремарку «Рісорджіменто Парнасленду», статтю «Про предмет поезієзнавства». У відродженій рубриці намічався новий формат, я друкував там уже лише свої поезієзнавчі матеріали, з яких у вересні опублікував три: «Дещо про виникнення поезії» (2 верес.), «Дещо про метафору» (9 верес.), «Мінімальні межі поезії» (16 верес.). А 30 грудня 1995 р. закрав рубрику «Парнасленд» публікацією «Поезієзнавство і поезієтворчість».

1. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. — К. : ВЦ «Академія», 2007. — Т. 2.
2. Лучук Т. Рак лігатуральний — живущий стиль української поезії / Т. Лучук // Другий Міжнародний конгрес українців (Львів, 22—28 серп. 1993 р.) : доп. і повідомл. : Літературознавство. — Львів, 1993. — С. 248—253.
3. Мірошніченко М. 300-річчя українського паліндрома / М. Мірошніченко // Вітрила-95 / ред.-упоряд. А. Мойсієнко. — К. : Молодь, 1995. — С. 194.
4. Плерома 3'98. Мала українська енциклопедія актуальної літератури / упоряд.: В. Єшкілев, Ю. Андрухович. — Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1998.
5. Четвер. — 2003. — № 17: Народні перлини. — С. 151. — Паліндромний спецпроект 20.02.2002.

Ольга Катола

**«НА КРУТИХ ПОВОРОТАХ ДОЛІ»:
БУДІВНИЧІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ
(ЗА МАТЕРІАЛАМИ «УКРАЇНИ INCOGNITA»
ГАЗЕТИ «ДЕНЬ»)**

У статті досліджено публікації історико-державницької тематики, вміщені на тематичній сторінці «Україна Incognita» всеукраїнської газети «День» упродовж 1998—2009 рр.

Ключові слова: публікація, тематична сторінка, Україна, історія, держава, незалежність.

В статье исследовано публикации историко-государственной тематики, помещенные на тематической странице «Україна Incognita» всеукраинской газеты «День» в 1998—2009 гг.

Ключевые слова: публикация, тематическая страница, Украина, история, государство, независимость.

In article publications of historical-state theme that are on thematic page «Ukraine Incognita» of Ukrainian newspaper «Den» at the period of 1998—2009 years are investigated.

Key words: publication, thematic page, Ukraine, history, state, independence.

Творча програма всеукраїнської газети «День», задекларована на початку її діяльності, відразу сприяла популяризації видання у колах наукової, творчої, фахової інтелігенції, експертних середовищах,